

The Hand of the State on Prices: Narhs in the Example of Ankara (1778-1779)

Berkay Altunkılıç^{1,a,*}

¹ Institute of Social Sciences, Sivas Cumhuriyet University, Sivas, Türkiye

*Corresponding author

Research Article

Acknowledgement

This study was produced from the master's thesis titled "Transcription and Evaluation of Ankara Shariyya Records Numbered 168 (H.1192-1193/M.1778-1779)".

History

Received: 10/04/2023

Accepted: 05/06/2023

ABSTRACT

Since its establishment, the Ottoman Empire has constantly recorded important events. With the development of historiography, this situation has turned into the situation of keeping records of all kinds of activities, except for important events. Among these records, one of the most important ones is the court (şer'iyye) registers. It contains important information on many subjects, from court records to the prices of essential supplies. "Narh records", which enable us to have an idea about the Ottoman economy from these data, have an important place. In the study, the narh records in the court (şer'iyye) registry number 168 of Ankara, which can be considered as the center of the Ottoman Empire in the Anatolian lands and one of the important cities on the trade routes, were examined. How was the food variety in Ankara, which is located on the trade routes? How did the wars and political events of the late 18th century affect prices? What was the price volatility in Ankara in particular? As a result of the information in the narh records, the answers to his questions were sought. In the light of these records, in order to better understand the prices of the products sold in Ankara between the years 1778 - 1779 (h. 1192 - 1193) and to determine the instabilities in product prices in a healthy way, "Food prices in Ankara between the years 1773 - 1783" were subjected to various classifications in tables. given. When the narh record in Ankara court (şer'iyye) register numbered 168 was compared with "Amasya and Kastamonu", the prices in Ankara were found to be cheap as of the period, but various evaluations were made on the reasons and possibilities of this situation.

Keywords: Ottoman economy, 18th century, Ankara, Narh application, food and beverage prices

Devletin Fiyatlar Üzerindeki Eli: Ankara Örneğinde Narhlar (1778-1779)

Bilgilendirme

Bu çalışma "168 Numaralı Ankara Şer'iyye Sicili Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (H.1192-1193/M.1778-1779)" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Süreç

Geliş: 10/04/2023

Kabul: 05/06/2023

Copyright

This work is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License

ÖZ

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren önemli olayları sürekli kayıt altına almıştır. Bu durum tarih yazıcılığının gelişmesiyle beraber, mühim olaylar haricinde her türlü faaliyetin kaydının tutulması durumuna dönüşmüştür. Tutulan bu kayıtlar içerisinde en önemiyetli olanlarından birisi de şer'iyye sicilleridir. İçerisinde mahkeme kayıtlarından, temel ihtiyaç malzemelerinin fiyatlarına kadar birçok konu hakkında önemli bilgiler vardır. Bu verilerden Osmanlı ekonomisi hakkında fikir sahibi olmamızı sağlayan "Narh kayıtlarının" mühim bir yeri vardır. Çalışmada Osmanlı Devleti'nin Anadolu topraklarındaki merkezi sayılabilecek ve ticaret güzergâhları üzerinde bulunan önemli şehirlerinden birisi olan Ankara'nın 168 numaralı şer'iyye sicilinde bulunan narh kayıtları incelenmiştir. Ticaret yolları üzerinde bulunan Ankara'da yiyecek çeşitliliği nasıldı? 18. yüzyılın sonlarına doğru yaşanan savaşlar ve siyasi olaylar fiyatları nasıl etkiledi? Ankara özelinde fiyat hareketliliği ne durumdaydı? Sorularına narh kayıtlarındaki bilgilerin el verdiği neticede cevap aranmıştır. Bu kayıtlar ışığında 1778 - 1779 (h. 1192 - 1193) yıllarında Ankara'da satılan ürünlerin fiyatlarının dönem itibariyle daha iyi anlaşılabilmesi ve ürün fiyatlarındaki istikrarsızlıkların sağlıklı tespiti için "1773 - 1783 yılları arasında Ankara'daki yiyecek fiyatları" da tablolar halinde çeşitli sınıflandırmalara tabi tutularak verilmiştir. 168 numaralı Ankara şer'iyye sicilindeki narh kaydı, "Amasya ve Kastamonu" ile karşılaştırıldığında dönem itibariyle Ankara'daki fiyatların ucuz olduğu ortaya çıkmış olmakla beraber bu durumun sebep ve ihtimalleri üzerine çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı ekonomisi, 18. Yüzyıl, Ankara, Narh uygulaması, yiyecek ve içecek fiyatları

^a Berkay.altunkilic@hotmail.com

^{id} <https://orcid.org/000-0003-3874-8391>

How to Cite: Altunkılıç, B, (2023) The Hand of the State on Prices: Narhs in the Example of Ankara (1778-1779), CUJOSS, 47(1): 29-42

Giriş: Osmanlı Devleti'nde Narh Müessesesinin İncelenmesi

Bir mal veyahut hizmet için, ilgili resmi makamların tespitinde bulunduğu fiyata "narh" denilmektedir (Kütükoğlu, 1983: 3). Narh uygulamasıyla ilgili olarak İslam âlimleri arasında farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Görüşlerin bazıları narhı caiz bulurken, bazıları narhın karaborsaya teşvik edici olduğu fikrini savunmuş olmakla beraber özellikle fiyatları Allah'ın düşürüp yükseltebileceğine dair hadis düşünceleri önemli ölçüde etkilemiştir (Kütükoğlu, 2006: 390).

İslam tarihinde Emeviler'den itibaren narh sistemine başvurulduğu ve dönem itibarıyla fiyatların denetlenmesinden 'hisbe' teşkilatının sorumlu olduğu bilinmekle beraber İslam hukukunda temel tüketim ürünlerinin kişilerin alım gücüne göre çeşitli sınırlar içerisinde düzenlenmesi, 'canın muhafazası' ve ilgili diğer dini hükümlere bağlı olarak devletin görevleri arasında görülmüştür (Kallek, 2006: 389). Bu düşünceden hareketle Osmanlı döneminde narh sisteminin kurumsallaşması ve narh ile ilgili faaliyetlerin önemi açıklanabilir.

Şer'iyye sicillerinde yer alan 'narh kayıtlarındaki' ürün fiyatları, Osmanlı ekonomisi hakkında bilgi veren önemli belgelerdir. Devlet olağan narhlar dışında beklenmeyen durumlara karşı da narhlar üzerinde birtakım değişiklikler yapıyordu. Bunun kuraklık, çok fazla yağmur yağması ve şiddetli kış gibi iklim şartlarından doğan şartlar ile doğrudan ilişkisi vardı. Mevsimsel olayların beklenen şekilde gerçekleşmemesi ürünlerden alınan verimi düşürdüğü gibi üretim miktarını da etkilemiştir. Üretim miktarının değişmesi fiyatların artmasına sebep olduğu gibi, halkın kıtlık çekmesinin temel nedenlerinden birisidir.

Narhın muhafazasının sağlanması gerektiği gibi, narhların tespiti de önemliydi (Zinkeisen, 2011: 373). Pazar fiyatlarının düzenlenmesi ve bazı hizmetlerin fiyatlarının belirlenmesi, hayata geçirilmesi gereken bir uygulamaydı. Bu narh tespitleri için kadılar görevlendirilmiştir. Kadılar bu fiyat tespitlerini kendileri tek başına karar vermektense, esnafın çoğunlukla fikir birliğine vardığı fiyatların uygulanmasına özen gösterirdi. Kadıların merkezden gelen emirler neticesinde yeniden narh tespit etmesi gerektiğinde; fiyatı tespit edilmesi kararlaştırılan malların ait oldukları esnaf gurubu şeyh, kethüda, yiğitbaşı, şehrin ileri gelenleri ve ehl-i hibreden (Pakalın, 1993: 513) sözü dinlenen kimseleri toplar, malın fiyatlarıyla, hayat pahalılığını iyice tetkik ve tespit ettikten sonra fiyatları, uygulanacak usul ve tedbirleri belirlerdi (Demirel, 1992: 129).

Tespit edilen bu fiyatlarla esnafın ve halkın zarara uğramaması için, belirlenen fiyat aralıklarının korunması sağlanmıştır. Bu durumun herkesi ilgilendiren bir mesele olmasından dolayı devlet bu konuda titizlikle davranmıştır. Fiyatlardaki hareketliliğin sadece fermanlar aracılığıyla olması, halk ve esnafın haklarını bir bakıma güvence altına almıştır.

Belirlenen bu fiyat ve usullerin dışına çıkanlara ise para cezası verildiği görülmektedir (Avcı, 2002: 171). Bu cezalarla birlikte kalitenin belirli bir standartta olması ve fiyatların belli bir seviyede olması sağlanırken, gereğine uygun standartta ve fiyatta satış yapmayanların önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

Mevsimsel şartların getirdiği durumlardan ötürü yaşanan sıkıntıların dışında, üretimin bol olduğu zamanlar ise narh fiyatlarında düzenlemeler yapılarak çeşitli düşüşler yaşandığına da rastlanmaktadır. Sadece toprak mahsulleri noktasında değil, şehirdeki hayvan sayısında da fazlalık olduğu takdirde et fiyatlarında da düşüşler yapılmıştır. Bu durum Osmanlı Devleti'nin halkın alım gücü için yaptığı çalışmalar kapsamında gösterilebilir.

Osmanlı Devleti'nde memleket dışına çıkacak eşyalar dışarı çıkarılırken, mutlaka devletten izin alınması ve belirlenen narh üzerinden alınıp satılması gerekirdi (Uzunçarşılı, 1988: 622). Narhlarla belirlenen fiyatların korunması yurtiçinde olduğu kadar yurtdışından getirilen mallar içinde geçerli olmuştur (Cezar, 1960: 2437). Bu sistemle beraber haksız rekabetin önlenmesi amaçlanmıştır. Belirlenen fiyatlar dahilinde esnaf arasında uygun fiyata kaliteli mal üretimi konusunda bir rekabet başlayarak, halkın alım gücü dahilinde nitelikli ürünlere ulaşması kolaylaşmıştır.

Osmanlı Devleti narh ile belirlenen fiyatları muhafaza etmek adına dönem fark etmeksizin, birçok eyalete fermanlar göndermiştir (Barkan, 1980: 725). Fiyatların sabit tutulması veya belirli bir oranda arttırılması halkın alım gücünü doğrudan etkileyen bir faktördür. Narh sistemi halk için geçerli olmasına rağmen herhangi mal veya hizmeti alan devlet olduğu zaman, narh ile belirlenen fiyatlardan daha ucuza alması dikkat çeken bir husus olduğu gibi çoğu zaman ödemenin sembolik olduğu fazla örnek bulunmaktadır (Faroqhi, 2010: 107).

Devletin narh uygulamasını belli durumlarda kendi lehine fayda sağlamak amacıyla bazen ihmal ettiği görülmektedir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken husus devletin satım alımlarında rayiç ya da rayiç altı fiyatlardan öncelikli satın alım hakkının bulunduğu gibi devletin *nüzul* ya da *sürsat* adı verilen karşılıksız olarak temin ettiği ürünlerde bulunuyordu. Bu ürünler genellikle tahıl mahsullerinden oluşup, ordunun geçebileceği güzergâhlarda istiflenmiş bir şekilde bulunuyordu (Faroqhi, 2010: 156).

Bir sigorta işlevi görmesi maksadıyla uygulamaya geçirilen narh, her zaman devletin beklentisindeki gibi düzenli bir şekilde işlememiştir (Karademir, 2014: 175). Bu durumdan dolayı narh kayıtlarındaki fiyat dengelemelerinin sebebi piyasanın içinde bulunduğu durum olduğu kadar devletin beklentilerinin de rolü olduğunu söyleyebiliriz. Narh uygulamasını Osmanlı Devleti için bu kadar önemli yapan ana unsur halkın refahı idi. Halkın alım gücünün korunmasıyla beraber ortaya

çıkabilecek iç huzursuzluklar büyük ölçüde engellenmiş olacak idi.

Narh sistemi mevcut düzen içerisindeki tekeller ile mücadele ederek fiyat kontrolünü sağlamayı amaçlamıştır (Tabakoğlu, 1984: 132). Fakat narhın uygulanması konusunda her dönem başarı da sağlanamamıştır. Bazı devlet adamlarının sorumsuzluklarından kaynaklı narh fiyatları dönemsel olarak büyük değişikliklere uğramıştır (Cezar, 1960: 2476). Devlet, narh uygulamasının öneminin farkında olduğu için bu uygulamayı sıkıntıya sokabilecek olan her türlü engelin çözümünü aramıştır ki buna bazı devlet adamlarının azli durumu da dahildir. Örneğin Sultan I. Mahmud (1730-1754) döneminde sadrazamlık yapmış olan Kabakulak İbrahim Paşa'nın şehrin narh işleriyle hiç uğraşmaması, denetimsizliği fırsat bilen esnafın temel tüketim maddelerinin fiyatlarını olabildiğince arttırmasıyla beraber halk arasında ortaya çıkan hoşnutsuzluk ve sıkıntı İbrahim Paşa'nın azli ile sonuçlanmıştır (Cezar, 1960: 2476).

Narh uygulaması ve kadıların bu alandaki görevleri 19. yüzyılın ortalarına kadar uzun bir süre devam etmiştir. 1851'de narh ile alakalı olan işleri düzenlemesi için "Es'ar Nezareti kurulmasına rağmen bu kurumun çalışmalarının bir faydası olmadığı gibi, 1854'te İhtisab Nezareti'ne bağlı Es'ar Meclisi teşkil edildi (Kütükoğlu, 2006: 390). Yapılan bu değişiklikten kısa bir süre sonra İhtisab Nezareti'nin kapatılmasıyla beraber Şehremaneti'nin (Ortaylı, 2006) kurulmasıyla narh ile bu kurum ilgilenmeye başladı. 1856 yılından itibaren istisna ürünler dışında şer'iyye sicillerinde narh kaydına dair bir bilgi görülmemektedir.

1856 yılını takip eden birkaç yıl içinde bazı istisna ürünler hariç (sebze, meyve ve ekmek) diğer tüm ürünlerin narhı kaldırılmıştır. Bu durumun sonucu olarak ürünlerin fiyatı, alıcı ve satıcının karşılıklı anlaşması usulü ile belirlenen serbest piyasaya dönüşmüştür. Adından da anlaşılacağı üzere serbest piyasaya devlet tarafından herhangi bir yaptırım yapılması durumu söz konusu değildir. Böylece uzun yıllar boyunca uygulanan narh uygulamasının yukarıda belirtilen bazı istisna ürünler haricinde sonuna gelmiş idi.

Ankara'ya Ait Narh Kayıtlarının İncelenmesi

Osmanlı Devleti'nde mal veya hizmetlerin fiyatlandırılmalarının yapılması hususunda önemli bir yeri olan narhlar, şer'iyye sicilleri içerisinde bulunan değerli belgelerdir. Genel olarak bu narh belgeleri incelenen sicillerin sonlarında bulunmasına rağmen, bu durumla alakalı olarak çeşitli istisnalar olmuştur (Kütükoğlu, 2006: 390). Çalışma kapsamında incelenen 168 Numaralı Ankara şer'iyye sicil defterinin içerisinde bu kayıtlar konum olarak defterin ilk yarısının sonlarında bulunmaktadır (AŞS., 168; 18/94, BOA).

168 numaralı Ankara şer'iyye sicilindeki narhların hükümleri diğer şehirlere ait narh kayıtlarında da olduğu üzere genellikle birkaç cümleliktir. Örneğin; bakkallara verilen narhın hükmü "*Bin yüz doksan iki senesi şevvalinin*

yigirmi ikinci günü ber vech-i mutad-ı kadim vücuh ahali marifeti ve marifeti şer'le bakkal esnafına virilan narhdırki zikr olunur." şeklinde iken, kasaplara verilen bir hüküm ise "*Kasabların kış narhı beyan olunur*" gibi birkaç kelimedenden oluşan hükümlerdir (AŞS., 168; 18/94, BOA).

168 numaralı Ankara şer'iyye sicilindeki narha dair kayıtların tarihleri genellikle hükümlerin sonuna yazıldığı görülmekle beraber, yukarıdaki örnekteki gibi hükmün başlangıcında yazı ile yıl, ay ve gün şeklinde yazıldığına da rastlanılmıştır. Sicilde belirtilen tarihlerin hepsinin 'Hicri takvim' esas alınarak verilmesinin dışında, hükümlerin altlarına veyahut yanlarına Rumi tarihlerinin de verildiği görülmektedir. Bu duruma örnek olarak; kasaplara verilen kış narhındaki "*Fi 5 min zi'l-hiccetü's-şerife sene 1193, Fi 14 min kanun-i evvel*" tarih gösterilebilir (AŞS., 168; 18/94, BOA).

Narh kayıtlarında geçen ölçü birimleri şöyledir; Kıymeti için akçe, ağırlığı için dirhem ve hacmi içinde "keyl" veya "kile" denen ölçekler kullanılmıştır (Sahillioğlu, 1967: 39). Bu birimler genel olarak kullanılan ölçülerdir fakat her bir birim kendi içerisinde miktara bağlı olarak farklı isimler de almaktadır. Mal ve hizmetlerin ücretleri hususunda kullanılan akçe, para ve kuruş gibi birimleri ile gösterilmiştir. Ankara'ya ait narh kayıtlarında (1778 - 1779) ise ürünlerin kıymeti konusunda 'meblağ', miktarlarını belirtmek için 'dirhem ve kıyye' ifadeleri kullanılmıştır.

Narh sistemi uygulanırken çeşitli ürün sınıflarına ayrı narhlar yazılmıştır. Bu sınıflandırma narh sisteminin uygulandığı ilk zamanlardan itibaren devam etmiştir. Buna örnek olarak; 'Koçi Bey'in Risalesinde' çeşitli et fiyatları için kasaplara, ekmek ve ekmek çeşitlerinin hammaddesi olan buğday için verilen narhlardan bahseder (Koçi Bey, 1972: 137). Bu bilgiler dahilinde et ve ekmek fiyatları için söz konusu olan 168 numaralı Ankara şer'iyye sicilinde de bahsedilen şekilde ayrı sınıflandırmalar yapılmıştır. Ürünlerin sınıflandırılması hususu dışında, narhların Osmanlı Devleti tarafından yaz ve kış olarak mevsime bağlı verildiği görülmektedir. Mevsimsel olarak verilmesinin temel sebebi kuraklık ve kuraklıkla doğrudan ilişkili olan üretim miktarındaki değişimlerdir (Nuri, 2019: 45). Bu durumlar haricinde toplumun tüketim miktarının yüksek olduğu zamanlar ve son olarak esnaf ileri gelenlerinin talep etmeleriyle narhların tespiti ve düzenlemeler yapıldığı bilinmekteydi.

Arşiv belgelerinde narhların içerik olarak ürün sınıflarına göre birbirinden ayrıldığı görülür iken, bunun temel tüketim ürünleri ve diğer ürünler şeklinde yapıldığı söylenebilir. Narhların sınıflandırılırken et ürünlerinin ve ekmek çeşitlerinin ayrı olarak kayıt edilmesi bu düşüncüyü destekler nitelikte olduğu gibi, bu durum 168 numaralı Ankara şer'iyye sicilinde bulunan narh kayıtlarında da görülmektedir.

Sistem genel olarak halkın refahını amaçladığından dolayı, temel tüketim ürünlerine toplumun tüm kesimlerinin ulaşım sağlayabilmesi adına taban ve tavan

fiyatının bu ürün grupları için önemi daha fazladır. Taban ve tavan fiyatlar narhlarda çok sık yer almamakla birlikte genellikle ürün kıymetleri için tek bir fiyattan bahsedilmektedir. Bazı durumlarda ürünlerin belirli bir fiyat aralığında satılmasına izin verildiğine dair bilgilere rastlamak mümkün olup örneğin tablo 6'da verisi bulunan 1774 yılında Ankara'da has ekmeğin ve pidenin 1 kıyye fiyatının 5 akçe ile 5,5 akçe arasında satıldığına dair 162 numaralı Ankara şer'iyye sicilinde bir veri bulunmaktadır.

İlerleyen bölümlerde tablo olarak verilecek olan 168 numaralı Ankara şer'iyye sicilindeki narhların içeriğindeki ürünlerin isimleri, yapıldıkları hammadde veyahut cinslerine göre adlandırılmıştır. Ekmekler yapıldıkları hammaddelere göre isimlendirildiği gibi yapıldığı yer ve kişilere göre de isimlendirilmiştir. Et çeşitlerinde ise etin hangi hayvana ait olduğuyla ilgili olarak bir isimlendirilme yapılmıştır. Sonraki bölümlerde bu konuya dair ayrıntılı bilgiler verilecektir.

Şer'iyye sicilleri çoğunlukla bir yıl süre ile tutulan defterlerdir. Narhlar mevsimsel ve diğer sebeplere bağlı olarak senede birden fazla verildiği için, sicillerin tarih aralığı kapsamında bir sicilde birden çok narha rastlanılmaktadır. Bundan ötürü narhların birden fazla yıla ait olması çok olası bir durumdur. Çalışma konumuzun ana kaynağı niteliğinde olan 168 numaralı Ankara şer'iyye sicili bu duruma örnek niteliğindedir.

168 numaralı Ankara şer'iyye sicilinde tespit edilen narh kayıtları tablo halinde verilecektir. Narh fiyatı belirlenen ürünler sınıflandırılıp ayrı tablolar halinde belgede yazılan sıra ile verilerek elde edilen veriler değerlendirilecektir. Tablolar oluşturulurken ürün isimleri günümüz Türkçesine göre sadeleştirilmiştir.

Çizelge 1: Ankara'ya Ait 1778 Tarihli Narh Kaydına Göre Ekmek Fiyatları

Table 1. Bread Prices According to the Narh Record of Ankara, dated 1778

Has Ekmek ve Pide	Okka Ekmeği	Ev Ekmeği
280 Dirhem	1 Kıyye	1 Kıyye
3 Akçe	3,5 Akçe	3 Akçe

Kaynak: (AŞS., 168; 18/94, BOA).

(Tablo 1) incelendiğinde 1778 yılında dört farklı ekmeğin çeşidine verilen narh görülmektedir. Ancak has ekmeğin ve pideye dair narh fiyatı beraber verilmiştir. Ekmek çeşitleri arasında adı ile dikkat çeken ekmeğin çeşidi has ekmeğindir. Bunun temel sebebinin bu ekmeğin 'has un' olarak adlandırılan beyaz undan yapılması veyahut yapımında yüksek kaliteli buğday kullanılmasıdır. Ekmek fiyatlarına dair ayrı bir narh verilmesinin diğer bir sebebi ise ekmeğin temel tüketim maddeleri içindeki vazgeçilmez konumu olmasıdır.

Ağırlık birimleri ve miktarları göz önüne alındığında ev ekmeği ve okka ekmeğinin diğer ekmeğin çeşitlerine göre

malzemesi daha fazladır. Ekmekler arasındaki fiyat farkının çok olmaması dikkat çekmektedir. Has ekmeğin ve pidenin fiyatının diğer ekmeklerden daha fazla olmasının temel sebebi içeriğindeki malzemelerdir. Ekmeğin toplumun tüm tabakasından herkesin tükettiği temel bir gıda olduğundan dolayı, ekmeklerin de bu bağlamda halkın her kesimine ait olarak sınıflandırılması şaşırtıcı değildir.

Narh kayıtlarında ürünler sınıflandırılırken genellikle ekmeğin ve diğer ürünler şeklinde bir kayıt sırası görülmektedir. Fakat bu durumun incelenen sicilin ihtiva ettiği tarih ve şehre göre çeşitli farklılıklar gösterdiğini unutmamak gerekir. 168 numaralı Ankara şer'iyye sicilinde ise bu sıralama ekmeğin, çeşitli ürünler ve et fiyatları şeklindedir. 1778 – 1779 tarihli Ankara narh kaydında ekmeğin fiyatlarından sonra bakkallarda satılan çeşitli ürünlere dair çeşitli veriler bulunmaktadır.

Çizelge 2: Ankara'ya Ait 1778 Tarihli Bakkallara Verilen Narh Kaydına Göre Çeşitli Ürün Fiyatları

Table 2. Prices of Various Products According to the Narh Record Given to Grocery Stores in Ankara, dated 1778

Süzme Bal	Sade Yağ	Susam Yağı	Zeytinyağı		
1 Kıyye 66 Akçe	1 Kıyye 68 Akçe	1 Kıyye 72 Akçe	1 Kıyye 72 Akçe		
Rezzaki	Badem	Niştasta	Kışniş	Fındık	
Üzüm 1 Kıyye 48 Akçe	1 Kıyye 96 Akçe	1 Kıyye 48 Akçe	1 Kıyye 36 Akçe	1 Kıyye 32 Akçe	
Erik kuru	Zerdali kuru	Pestil	Sumak		
1 Kıyye 24 Akçe	1 Kıyye 30 Akçe	1 Kıyye 20 Akçe	1 Kıyye 32 Akçe		
İncir	Siyah üzüm	Sarımsak	Ağda	Pekmez	Elma
1 Kıyye 18 Akçe	1 Kıyye 12 Akçe	1 Kıyye 16 Akçe	1 Kıyye 24 Akçe	1 Kıyye 12 Akçe	1 Kıyye 8 Akçe
Muduru Peynir	Sünme Peynir	Oğma Peynir	Tahin helvası		
1 Kıyye 48 Akçe	1 Kıyye 20 Akçe	1 Kıyye 12 Akçe	1 Kıyye 46 Akçe		
Bal helvası	Pekmez helvası	Leblebi	Bezir		
1 Kıyye 40 Akçe	1 Kıyye 32 Akçe	1 Kıyye 14 Akçe	1 Kıyye 42 Akçe		

Kaynak: (AŞS., 168; 18/94, BOA).

(Tablo 2) incelendiğinde bakkallara verilen narh ilk bakışta dikkat çekmektedir. Narh içerik bakımından oldukça zengin olduğu gibi farklı yiyecek gruplarına ait ürünlerin bakkallarda satılması dönem itibarıyla bu esnaf grubunun önemi gösterir niteliktedir. Bakkaal anlam itibarıyla çok çeşitli ürünleri satan esnaf anlamına gelmektedir (Sami, 2015: 100). Kuruyemiş, meyve, sebze, süt ürünleri gibi birçok yiyecek grubuna ait ürünlere verilen narhta en pahalı ürün "Revgan-ı zeyt" olarak adlandırılan günümüz Türkçesiyle zeytinyağı ve "Revgan-ı şir" susam yağıdır. Zeytinyağının tarihsel süreç içerisindeki üretim zorluğundan dolayı çoğu zaman ortalamanın üzerinde bir fiyata sahip olduğu bilinmektedir. Fakat burada dikkat çeken husus fiyatından ziyade kullanım alanının kısıtlı olmasından dolayı susam yağıdır. Dönem itibarıyla satış miktarına ilişkin sicilde herhangi bir bilgi bulunmamasına rağmen bu ürünün Ankara'da bakkallarda bulunduğu

bilgisi önemlidir. Zeytinyağı ve susam yağı fiyatının yüksek olması, bu ürünlerin Ankara'ya başka bir şehirden temin edildiği ihtimalini de ortaya çıkarmaktadır. Çünkü özellikle Ankara'nın iklim şartları düşünüldüğünde zeytin yetiştirilmesi oldukça zor zordur. Fakat sicilde susam yağı üretimine dair herhangi bir bilgi bulunmamasına rağmen susamın temin edilerek yağının elde edilmesi ihtimali unutulmamalıdır.

Ankara'nın karasal iklim şartları tablo 2'de belirtilen badem, elma, üzüm gibi ürünlerin yetiştirilmesi için elverişlidir. Bu ürünlerin fiyatları değerlendirilirken bu bilginin göz ardı edilmemesi gerekir. Narhta fiyatı belirtilen en ucuz ürünün elma olması şaşırtıcı bir durum değildir. Bu durum elmanın yetiştiği ağacın kolay büyümesi ve kısa süre içerisinde meyve vermesiyle açıklanabilir. Diğer dikkat çeken nokta ise baharat grubuna dahil olan "sumak ve kişniş" tir. Verilen narhta sadece bu iki baharatın bulunması dönem itibarıyla Ankara toplumunun tüketim alışkanlıkları hakkında değerli bilgiler vermektedir.

Çizelge 3: Ankara'ya Ait 1779 Tarihli Narh Kaydına Göre Kasaplara Verilen Kış Dönemi Et Fiyatları

Table 3. Winter season Meat Prices Given to Butchers According to the Narh Record of Ankara, dated 1779

Koyun Eti	Keçi Eti	Sığır Eti
1 Kıyye	1 Kıyye	1 Kıyye
22 Akçe	18 Akçe	14 Akçe

Kaynak: (AŞS., 168; 18/94)

(Tablo 3)'te 1779 tarihli etler için kış dönemi narhı ve (Tablo 5)'te 1779 tarihli etler için yaz dönemi narhı bulunmaktadır. Fiyatları birbirlerine yakın olsa da en pahalı et türü koyun etidir. 1 kıyye kış fiyatının 22 akçe olması düşünüldüğünde, narhlara ait tüm tablolar incelendiğinde ortalama bir fiyata sahip olduğu görülmektedir. En ucuz fiyata sahip olan sığır etinin 1 kıyye kış fiyatının 14 akçe olması dikkat çekmektedir.

Çizelge 4: Ankara'ya Ait 1779 Tarihli Narh Kaydına Göre Ekmek Fiyatları

Table 4. Bread Prices According to the Narh Record of 1779 of Ankara

Has Ekmek ve Pide
80 dirhem
1 Akçe

Kaynak: (AŞS., 168; 18/94, BOA).

(Tablo 4)'te ekmek fiyatlarına bakıldığında sadece has ekmek ve pideye dair bilgiler görülmektedir. Bunun sebebi bilinmemekle beraber aynı yıla ait farklı bir sicilde bir narh kaydının bulunması veyahut fiyatlarda bir değişikliğin olmaması ihtimalidir. (Tablo 1 ve 4)'de bulunan has ekmek ve pide fiyatları karşılaştırıldığında (tablo 1)'de 1778 yılında 280 dirhemi 3 akçe olarak kayıt edilirken (tablo

4)'de 1779 yılında 80 dirhemi 1 akçe olarak kayıt edilmiştir. Buna göre 1779 yılında ekmeğin fiyatında %16,6 oranında bir artış olduğu görülmektedir.

Ankara'nın buğday ve tahıl üretimindeki önemi göz önünde bulundurulduğunda, üretim veyahut tedarik ile ilgili farklı sıkıntıların da fiyat üzerinde etkisinin olması ihtimaller dahilindedir. Bu duruma ek olarak 168 numaralı Ankara şer'iyye sicilinde bulunan birçok ferman ve beratta konuya ilişkin değerli bilgiler yer almaktadır. Örneğin bir fermenda; İstanbul'da yaşayan ahalinin geçimlerini sağlamak amacıyla Ankara'dan 100.000 keyl İstanbullu buğdayın talep edildiği bilinmektedir (AŞS., 168; 21/101, BOA). 18. yüzyılın ilk yarısında İstanbul'a göçlerin artmasıyla beraber çoğalan tüketici nüfusu bu durumun temel sebeplerinden birisidir (Karademir, 2023: 84).

Çizelge 5: Ankara'ya Ait 1779 Tarihli Narh Kaydına Göre Kasaplara Verilen Yaz Dönemi Et Fiyatları

Table 5. Summer Meat Prices Given to Butchers According to the Narh Record of Ankara, dated 1779

Kuzu Eti	Koyun Eti	Keçi Eti	Sığır Eti
1 Kıyye	1 Kıyye	1 Kıyye	1 Kıyye
24 Akçe	20 Akçe	16 Akçe	12 Akçe

Kaynak: (AŞS., 168; 18/94, BOA).

(Tablo 5)'te bulunan etlere dair yaz dönemi fiyatlarında kış mevsimine göre her et türü için 2 birimlik bir düşüş gözlemlenmektedir. Bunun temel sebebi yukarıda bahsettiğimiz mevsimsel şartlara bağlı olarak kuraklık ve dönemsel olarak artan veyahut azalan taleptir. (Tablo 3 ve 5)'i karşılaştırdığımız zaman (tablo 5)'te başka bir et türü olan kuzu etini görmekteyiz. Yaz mevsiminde et fiyatlarının düşmesine rağmen sadece yaz narhında bilgisi bulunan kuzu eti etler arasında en pahalı olanıdır. Nitekim kuzu eti, günümüzde dahi en pahalı et çeşitleri arasında olup türdeşlerine göre yüksek fiyatta olması da elbette arzının düşük olmasından kaynaklıdır.

1778 - 1779 yılları arasındaki Ankara'ya ait bu fiyatların daha iyi anlaşılabilmesi ancak şehrin bu tarihten önceki ve sonraki ürün fiyatları ile bir karşılaştırılma yapılmasıyla mümkün olabilir. Bu bağlamda 1773 - 1783 tarihleri arasında Ankara şer'iyye sicillerinde bulunan narh kayıtları tablolar halinde incelenektir. Tarih aralığı belirlenirken 1778 yılı temel alınmış olup, 5 yıl öncesi ve sonrası şeklinde sınırlandırılmıştır. Bu şekilde fiyatlardaki dalgalanmaların ve olağanüstü durumların tespit edilmesi ve 10 yıllık bir süreç içerisindeki fiyat değişimleri belirlenerek söz konusu '168 numaralı Ankara şer'iyye sicilindeki' fiyatlar hakkında daha ayrıntılı bilgi sahibi olunması amaçlanmıştır.

Çizelge 6: Ankara'da 1773 - 1783 Yılları Arasında Ortalama Ekmek ve Unlu Mamul Fiyatları

Table 6. Average Bread and Bakery Prices in Ankara Between 1773 – 1783

Ürün Çeşidi	1773	1774	1775	1776	1778	1779	1782	1783
Has Ekmek ve Pide	-	1 Kıyye 5 - 5,5 Akçe	1 Kıyye 6,5 Akçe	-	280 Dirhem 3 Akçe	1 Kıyye 3,5 Akçe	1 Kıyye 6 Akçe	1 Kıyye 6 Akçe
Ev Ekmeği	-	-	-	-	1 Kıyye 3 Akçe	1 Kıyye 3,5 Akçe	-	1 Kıyye 5 Akçe
Kaya Ekmeği	-	1 Kıyye 4,5 Akçe	1 Kıyye 12 Akçe	-	-	1 Kıyye 4 Akçe	1 Kıyye 5,5 Akçe	1 Kıyye 5,5 Akçe
Okka Ekmeği	-	-	-	-	1 Kıyye 3,5 Akçe	-	-	-
Simit	75 Dirhem em 3 Akçe	-	-	69 Dirhem em 3 Akçe	-	-	-	33 Dirhem 1 Akçe
Yağlı Kahi	60 Dirhem em 3 Akçe	-	-	-	-	-	-	50 Dirhem 3 Akçe
Yağlı Kahi ve Peksimet	51 Dirhem em 3 Akçe	-	-	43 Dirhem em 3 Akçe	-	-	-	-
Halka	-	-	-	-	-	-	-	75 Dirhem 3 Akçe

Kaynak: (AŞS., 161/199, 162/245, 163/127, 164/134, 167/4, 168/94, 169/102, 171/97, 172/177, BOA).

(Tablo 6) incelendiğinde has ekmek ve pidenin fiyatında bir hareketlilik olsa da meblağların belirli bir istikrarda olduğu görülmektedir. Tabloda en dikkat çeken ürün ise kaya ekmeğidir. Bunun sebebi ise 1774 yılında 1 kıyyesi 4,5 akçe iken 1775 yılında 1 kıyyesinin 12 akçe olmasıdır. Yaşanan bu fiyat artışlarının dışında, simitte ise ciddi bir fiyat düşüşü yaşandığı gözlemlenmektedir. Fiyatlarda yaşanan artışların birçok dayanağı olabileceği gibi en önemli sebeplerinden birinin 1774 yılında Osmanlı – Rus savaşı sonucunda imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşmasının varlığının topluma yansımış/yansıtılmış olabileceği ihtimalinin de unutulmaması gerekir.

Çizelge 7: Ankara'da 1773-1783 Yılları Arasında Ortalama Et Fiyatları

Table 7. Average Meat Prices in Ankara Between 1773-1783

Et Çeşitleri (1 Kıyye)	1773 (Akçe)	1774	1775	1778	1779	1782	1783
Koyun	19	18	21	22	21	21	21

Keçi	15	16	18,5	18	17	17	17
Sığır	13	12	14	14	13	13	13
Kuzu	20	21	24	-	-	-	24
Kuyruk	30	30	40	-	-	40	-
İç Yağ	-	-	32	-	-	27	-

Not: Tablodaki et fiyatları, narhında yaz-kış fiyatı bulunan kayıtların ortalaması alınarak yapılmış olup, her iki mevsime dair kayıtların bulunmadığı siciller için ise mevcut mevsimin bulunduğu kayıtların verileri doğrudan kullanılmıştır.

Kaynak: (AŞS., 161/199, 162/245, 163/127, 164/134, 167/4, 168; 18/94, 169/102, 171/97, 172/177, BOA).

(tablo 7) incelendiğinde, et fiyatlarında sürekli değişimler görülmesine rağmen bu hareketlilik belirli bir fiyat aralığında gerçekleşmektedir. Et çeşitleri arasında en pahalısı 1775 yılından itibaren 40 akçeye satılan kuyruktur. En ucuz fiyata sahip olan et çeşidi ise sığır etidir. Bu durumun dönem itibarıyla kentin üretim-tüketim ilişkisiyle bağlantılı olması kuvvetle muhtemeldir. 168 numaralı Ankara şer'iyye sicilinde sadece koyun, keçi ve sığır etine dair narh kayıtları bulunmasına rağmen 1773 - 1783 yılları arasında bu et çeşitlerinin haricinde 'kuzu, kuyruk ve iç yağ' gibi et çeşitlerinin de tüketildiği görülmektedir.

1778 – 1779 yıllarında “kuzu, kuyruk ve iç yağ” et çeşitlerine dair fiyat bilgisinin bulunmamasının birçok sebebi olabileceği gibi 1775 yılında yapılan fiyatlandırmalarının değişmemesi ihtimaller arasında en kuvvetli olanıdır. 10 yıllık süreç içerisinde ‘iç yağ’ olarak adlandırılan et çeşidiyle ilgili olarak 1775 yılında 32 akçe, 1782 yılında 27 akçe şeklinde toplam 2 adet fiyat bilgisinin bulunması bu ihtimali destekler niteliktedir.

Çizelge 8: Ankara'da 1773-1783 Yılları Arasında Çeşitli Ürün Fiyatları

Table 8. Various Product Prices in Ankara Between 1773-1783

Ürün Çeşitleri (1 Kıyye)	1773 (Akçe)	1774	1775	1776	1778	1779	1781	1782	1783
Süzme Bal	-	-	-	-	66	52	54	60	48
Sadeyağ	84	84	90	90	68	85	72	84	66
Zeytinyağı	90	80	96	90	72	52	72	72	66
Sarımsak	-	72	96	80	72	84	90	66	66
Yağ									
Rezzaki	48	48	-	48	48	48	48	40	48
Üzümlü									
Badem	120	-	-	144	96	120	96	76	80
Nişasta	48	48	-	48	48	60	48	40	40
Kişiş	48	-	-	48	36	40	40	40	40
Fındık	30	-	-	36	32	48	36	30	30
Erik	34	48	-	32	24	30	48	24	20
Kurusu									

Zerdali	30	48	-	36	30	30	36	24	20
Kurusu									
Pestil	24	-	-	24	20	24	24	24	20
Sumak	36	-	-	24	32	40	48	36	40
İncir	24	-	-	24	18	24	18	20	20
Siyah	16	14	-	16	12	16	16	12	14
Üzüm									
Sarımsak	16	-	-	24	12	48	30	20	12
Ağda	24	24	-	24	24	24	24	24	22
Pekmez	12	12	-	14	12	-	16	16	12
Elma	12	12	-	8	-	-	-	-	-
Mudurnu	-	60	-	48	48	60	60	60	60
Peynir									
Sünme	24	24	24	22	20	24	24	24	24
Peynir									
Oğma	18	18	20	20	12	20	16	20	16
Peynir									
Tahin	48	48	-	48	46	54	54	54	48
Helvası									
Bal	44	40	-	48	40	48	48	48	42
Helvası									
Pekmez	32	40	-	40	32	40	40	40	36
Helvası									
Leblebi	12	14	-	16	14	18	20	18	14
Bezir	-	-	-	-	42	-	-	60	-

Not: Tablodaki ürünler 168 numaralı Ankara şer'iyye sicilinde bulunan narh kayıtlarındaki et ve ekmek haricindeki ürünlerin 10 yıllık fiyatlarıdır. Belirtilen sicil kayıtlarında, tablodaki tüm ürünlerin ağırlığı olarak 'kıyye' ve değerleri için 'meblağ' ifadesi kullanılmıştır.

Kaynak: (AŞS., 161/199, 162/245, 163/127, 164/134, 167/4, 168; 18/94, 169/102, 171/97, 172/177, BOA).

(Tablo 8)'de bulunan ürünler 168 numaralı Ankara şer'iyye sicilindeki narh kayıtlarında mevcut olan et ve ekmek haricindeki diğer tüm ürünlerin 10 yıl içerisindeki fiyat hareketliliğini göstermektedir. Tablo incelendiğinde 10 yıllık süreç içerisinde en pahalı ürünün badem olduğu görülmektedir. Dönem itibariyle sabit fiyat politikasından ziyade fiyat hareketliliği dikkat çeken önemli bir unsurdur. Bunun birçok sebebi olabileceği gibi mevsimsel şartlar ve bu duruma bağlı olarak üretim miktarının düşüklüğü ihtimaller arasındadır.

Zeytinyağı, sadeyağ ve bazı peynir çeşitlerine dair incelenen 10 yıllık süreçte her yıla ait narh kaydının bulunması, bu temel tüketim ürünlerinin fiyatlarının önemsendiğine bir örnek olarak gösterilebilir. Bu durumun haricinde her yıl düzenli olarak narh verilmesinin sebebi olarak savaş, kuraklık ve üretim-tüketim ilişkisinin olabileceği ihtimallerini de göz ardı etmemek gerekir. 168 numaralı Ankara şer'iyye sicilinin ihtiva ettiği 1778 - 1779 yılları incelendiğinde sarımsağın fiyatı dikkat çekmektedir. 1778 yılında 1 kıyyesi 12 akçe iken 1779 yılında 1 kıyye fiyatının 48 akçe olması %300 oranında bir artış yaşandığını göstermektedir.

(Tablo 8)'e genel olarak bakıldığı zaman fiyatlarda bir düşüş durumu olduğu görülmektedir. Fiyatlardaki azalmanın birçok sebebi olabileceği gibi üretim-tüketim, arz-talep ilişkileri, beklenenden fazla mahsul elde edilmesi gibi sebeplerden bahsedilebilir. Bazı ürünlerin (Ağda, Rezzaki üzüm) fiyatı uzun yıllar sabit kalmasına rağmen diğer ürün fiyatlarındaki hareketliliğin 10 yıllık dönem itibariyle halkın refahına göre şekillenmesi dikkat çekmektedir. Fiyatlarda yaşanan azalmalar sonrasında fiyatı düşen ürünlerin tüketimlerinin artması kuvvetli bir ihtimaldir.

Çizelge 9: 168 Numaralı Ankara Şer'iyye Sicilindeki Narh Kayıtlarındaki (1778 - 1779) Çeşitli Ürünlerin Amasya (1779) ve Kastamonu (1779) ile Karşılaştırılması

Table 9. Comparison of Various Products in the Narh Records (1778 - 1779) in the Ankara Sharia Registry No. 168 with Amasya (1779) and Kastamonu (1779)

	ANKARA		AMASYA		KASTAMONU	
Ürün Çeşitleri (1 Kıyye)	Fiyat (Akçe)	Ürün Çeşitleri	Fiyat	Ürün Çeşitleri	Fiyat	
Sadeyağ	68	Sadeyağ	78	Sadeyağ	78	
Zeytinyağı	72	Zeytinyağı	96	Zeytinyağı	72	
Süzme Bal	66	Süzme Bal	72	Süzme Bal	72	
Rezzaki Üzüm	48	Rezzaki Üzüm	48	Rezzaki Üzüm	27	
İncir	18	İncir	30	İncir	23	
Leblebi	14	Leblebi	24	Leblebi	15	
Fındık	32	Fındık	20	Fındık	21	
Ağda	24	Katran	20	Ceviz İçi	27	
Pestil	20	Sirke	6	Nohut	10	
Sumak	32	Tuz	7,5	Pastırma	24	
Sarımsak	16	Bal Mumu	300	Rumeli Balı	64	
Nişasta	48	Pirinç	27	Siyah Tuz	4	

Not: Tablo oluşturulurken kırmızı renk ile işaretlenen ilk 7 ürün 168 numaralı Ankara şer'iyye sicilinde yer alan narh kayıtlarındaki ürünler olup, bu ürünlerin aynı yıl içerisinde farklı şehirlerdeki kayıtlar ile karşılaştırılması yapılmıştır. Kalan 4 ürün ise şehirlerdeki üretim-tüketim farklılıkları ortaya konularak birbirinden farklı ürünler verilmiştir. Kaynak: Ankara ŞS., 168/94, Amasya ŞS., 57/103, Kastamonu ŞS., 61/359.

(Tablo 9)'da Ankara, Amasya ve Kastamonu'ya ait aynı tarihteki narh kayıtları genel olarak incelendiği zaman üzüm ve fındık haricinde en ucuz fiyatların Ankara'da olduğu görülmektedir. Bu durumun birçok sebebi olabileceği gibi bunlar arasında; Ankara'nın Anadolu'daki merkezi konumu, ticaret güzergâhları üzerinde bulunması, şehirdeki üretici nüfusu ile ilişkilendirilebilir. Narhlardaki ürün çeşitliliği şehirlerin tüketim ilişkileriyle alakalı ilgilidir. Örneğin incelenen 10 yıllık ürün fiyatlarında Ankara'da 'pastırma' fiyatına dair bir veriye rastlanılmamıştır. Fakat dönem itibariyle Kastamonu şer'iyye sicillerinde pastırmanın fiyatına dair bilgiler bulunmakla beraber bu durumun şehirlerin tüketim alışkanlıklarıyla doğrudan ilişkisini göstermektedir. Tablodaki ilk 7 ürün kayıtlarda bulunan ortak ürünler olup, diğer 4 ürün ise sadece incelenen şehre ait olan ürünlerdir. Bu bağlamda Amasya'ya ait 1779 tarihli narh kaydında bulunan, aynı

zamanda tablodaki en pahalı ürün olan bal mumunun 1 kıyyesi belirtilen yıl itibarıyla 300 akçeye satılmakta idi.

Tabloda verilen ortak ürünlerin haricindeki diğer ürünler, şehirlerin tüketim alışkanlıklarını gösteren önemli bir veri niteliğindedir. Farklı şehir ve tarihlere ait siciller incelendiğinde temel tüketim ürünleri haricinde şehirlerin esnaf ve tüketim yapısına bağlı olarak farklı ürünlerin kayıtlarının bulunduğu görülmektedir. Örneğin; Ankara'da 1778 - 1779 yıllarında sumak, pestil, sarımsak ve nişastanın fiyatına dair narh kayıtlarının bulunması, şehirde bu ürünlerin mevcut olup şehir halkı tarafından tüketildiğini gösteren değerli bir bilgidir. Amasya ve Kastamonu şehirleri için de bu durum geçerli olduğu gibi Ankara ile aralarındaki fiyat farkının, üretim-tüketim ile doğrudan bir alakasının olması çok olası bir durumdur. Fakat lojistik, esnaf yapısı, üretim miktarı gibi şehrin ekonomisini belirleyen önemli faktörlerin de etkisinin unutulmaması gerekir.

Sonuç

Çalışma konusunun ana kaynağı olan 168 numaralı Ankara şer'iyye sicilindeki narh kayıtlarının değerlendirilmesiyle beraber, 1778-1779 yıllarında Ankara'daki ekmek, et ve çeşitli ürünlerin fiyatları ve söz konusu meblağları şekillendiren hususlar açıklanmaya çalışılmıştır. Kayıtlardaki bir yıllık verinin tek başına işlenerek çıkarımlar yapılabilmesi zor olduğu gibi belirtilen yıl aralığındaki fiyatların durumunun anlaşılmasını da oldukça güç kılmaktadır. Söz konusu narhların mahiyetinin daha iyi kavranması maksadıyla ait oldukları yıl aralığı içerisinde 1778 yılı temel alınarak 5 yıl öncesi ve 5 yıl sonrası şeklinde Ankara'ya ait fiyatlar ürünlerin sınıflarına göre tablo halinde verilmiştir.

Ankara'daki 1773 - 1783 yılları arasındaki çeşitli ürünlerin 10 yıllık süreç içerisindeki fiyat hareketliliği ortaya konularak söz konusu 168 numaralı Ankara şer'iyye sicilindeki fiyatlar hakkında detaylı bilgi sahibi olunmuştur. Bahse konu fiyatları içeren (tablo 8) incelendiği zaman 168 numaralı sicilin kapsadığı 1778 - 1779 yıllarında fiyatların ucuz olduğu görülmektedir. Fiyat hareketliliği düşünüldüğü takdirde bu durumun başlıca sebeplerinin; arz-talep, üretim-tüketim arasındaki dengesizlikler, mevsimsel koşullar ve Osmanlı – Rus mücadelelerinden kaynaklanan ekonomik sebepler olduğu söylenebilir.

Ankara'ya ait ürün fiyatlarının kendi içerisinde yorumlandığı gibi başka bir şehrin kayıtları ile kıyaslanarak, fiyatlar arasındaki fark ve benzerliklerden yola çıkılarak Ankara'nın ekonomik bakımdan diğer şehirlere kıyasla nasıl bir durumda olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmada Ankara'nın ürün fiyatlarının Amasya ve Kastamonu ile kıyaslandığında gayet ucuz olduğu görülmektedir. Bunun haricinde karşılaştırmanın yapıldığı (tablo 9) incelendiğinde her şehre ait ortak ürünler olduğu gibi farklı ürünlere de rastlanılmaktadır. Bu farklılıkların bölgesel olarak üretim-tüketim ve şehirlerin tüketici yapısı ile ilgili olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Elde edilen veriler neticesinde Ankara'nın yiyecek fiyatlarının 1778 -

1779 yılları arasında Amasya ve Kastamonu ile karşılaştırılmasından da anlaşılacağı üzere diğer şehirlere kıyasla Ankara'daki ürün fiyatlarının ucuz olduğu görülmektedir.

Ankara'nın 1773 - 1783 yılları arasındaki 10 yıla ait çeşitli ürün fiyatları ortaya konularak, belirtilen yıllar arasındaki (1778 - 1779) fiyatların belli bir dönem içerisindeki değişimi anlatılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Ankara'ya ve karşılaştırılan diğer şehirlere ait tüm veriler göz önünde bulundurulduğunda şehrin ekonomisinin olduğu kadar üretim miktarının da normal seviyelerde olduğunu söylemek mümkün olacaktır.

Kaynaklar

I. Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (BOA) Meşihat Şer'iyye Sicil Defterleri (MŞH. ŞSC.d.)

Ankara 161/199, 162/245, 163/127, 164/134, 167/4, 168; 18/94, 168; 21/101, 169/102, 171/97, 172/177.

Amasya 57/103.

Kastamonu 61/359.

II. Araştırma ve İnceleme Eserleri

- Avcı, M. (2002). *Türkler. Osmanlı Hukukunda Para Cezaları*, (Cilt 10) içinde (ss. 91-106). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Barkan, Ö. L. (1980). *Türkiye'de Toprak Meselesi*, İstanbul: Gözlem Yayınları.
- Cezar, M. (1960). *Mufassal Osmanlı Tarihi*, (Cilt V). İstanbul: Bahar Matbaası.
- Demirel, Ö. (1992). Sivas'ta Yiyecek Fiyatlarına Dair Bir Deneme (1790-1836). *Revak* 92, 128-133.
- Faroqhi, S. (2010). *Osmanlı İmparatorluğu ve Etrafındaki Dünya*, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Kallek, C. (2006). Diyanet İslam Ansiklopedisi. *Narh*, (Cilt 32) içinde (ss. 387-389). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Karademir, Z. (2014). *İmparatorluğun Açıklıkla İmtihanı Osmanlı Toplumunda Kıtıklar (1560-1660)*, İstanbul: Kitap Yayınevi Yayınları.
- Karademir, Z. (2023). *Osmanlı Yeni Çağ'ında Tarımsal Gelişim: Ziraat, Hasılat, Ticaret*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Koçi Bey, (1972). *Risale* (Zuhuri Danışman, Sadeleştiren). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kütükoğlu, M. (2006). Diyanet İslam Ansiklopedisi. *Narh*, (Cilt 32) içinde (ss. 390-391). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kütükoğlu, M. (1983). *Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*. İstanbul: Enderun Yayınları.
- Nuri, Z. (2019). Esnaf Birlikleri ve Narh Sistemi. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 40-48.
- Ortaylı, İ. (2006). Diyanet İslam Ansiklopedisi. *Belediye*, (Cilt 32) içinde (ss. 398-402). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. (Cilt I). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Sahillioğlu, H. (1967). Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1525 yılı Sonunda İstanbul'da Fiyatlar, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, 1(1), 36-40.
- Şemseddin Sami, (2015). *Kamus-ı Türki*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

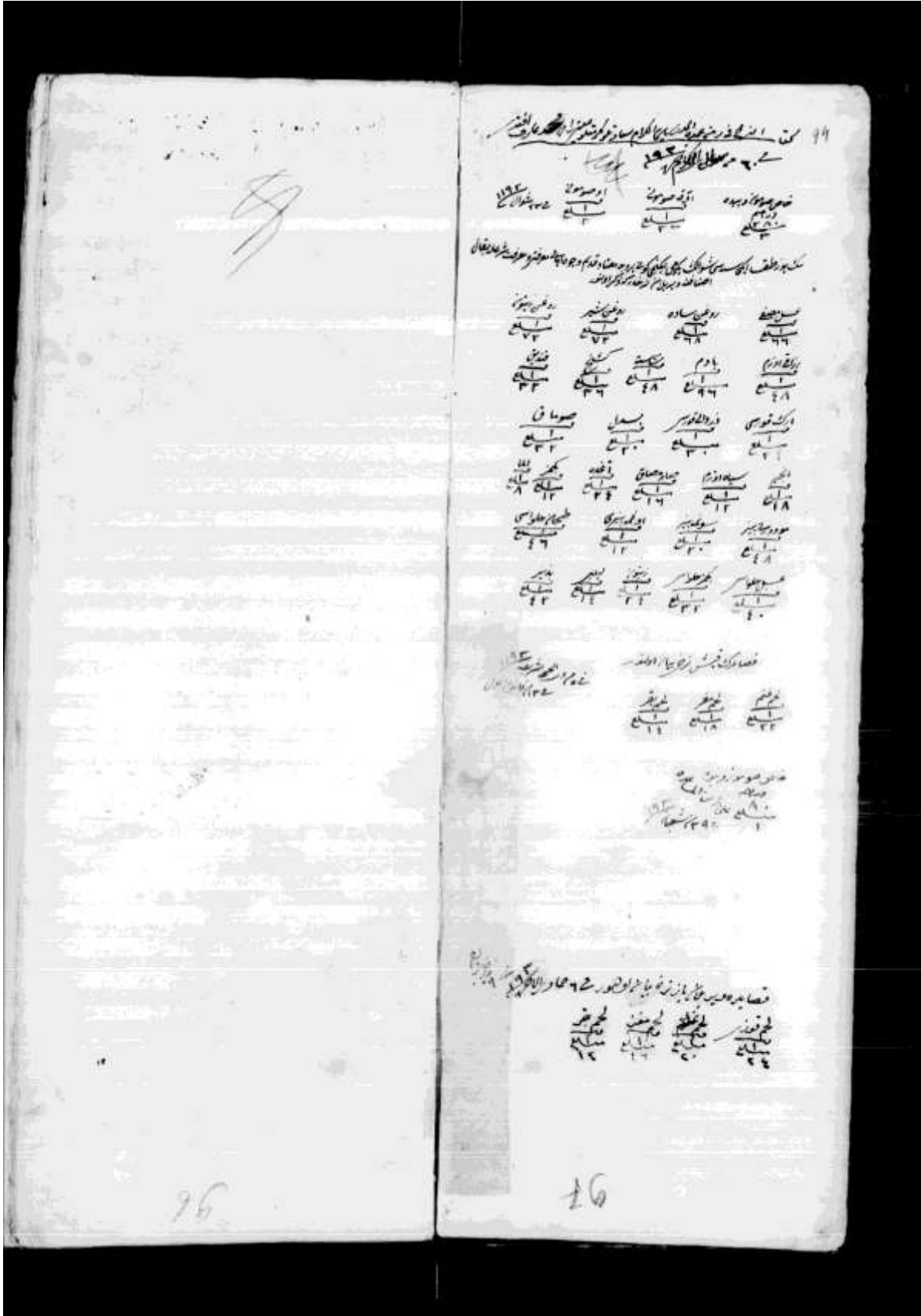
- Tabakoğlu, A. (1987). Osmanlı Ekonomisinde Fiyat Denetimi, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 43(1-4), 111-150.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Tarihi*. (Cilt II). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Zinkeisen, J. W. (2011). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. (Cilt 4). İstanbul: Yeditepe Yayınları.

III. Başvuru Eserleri

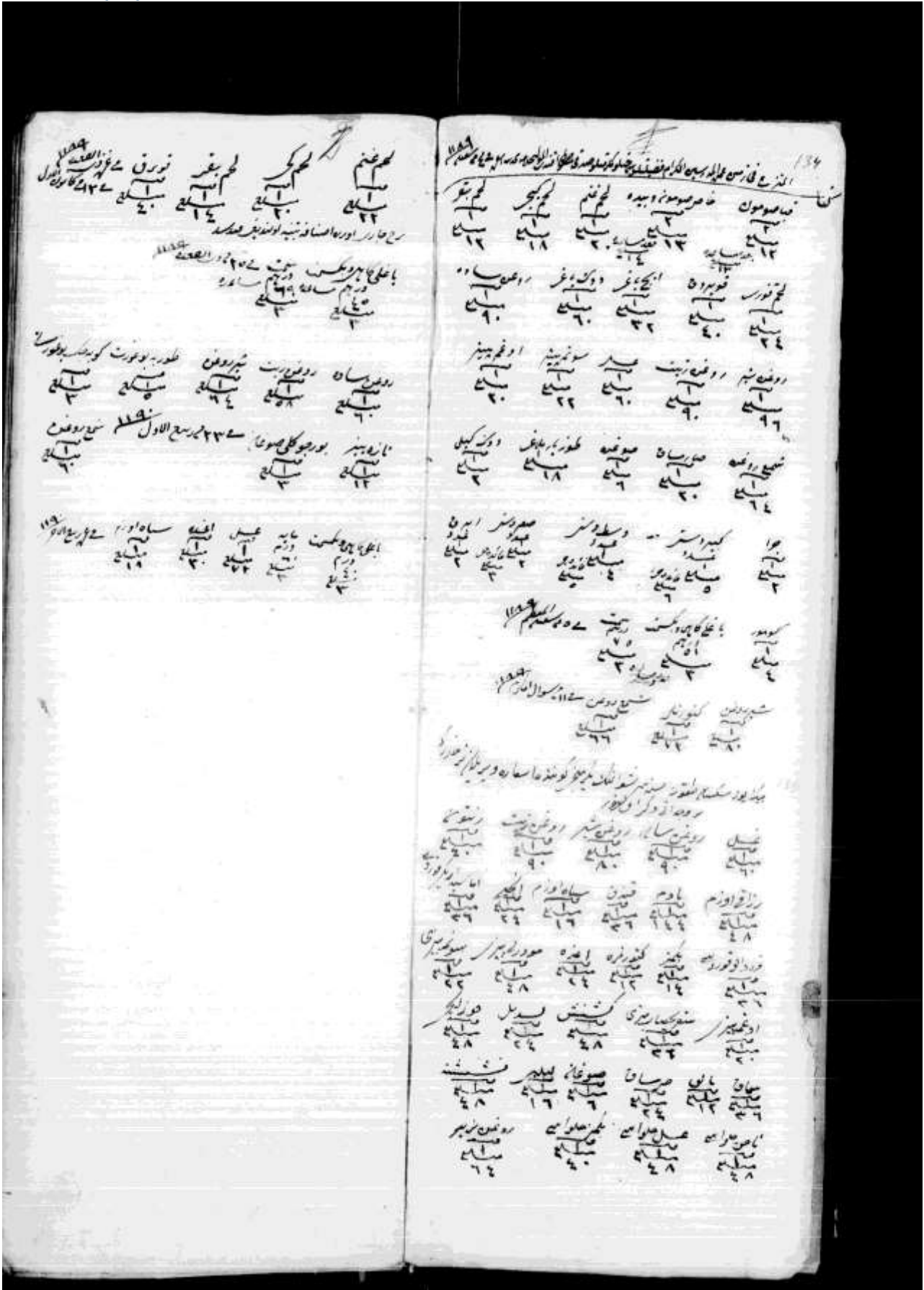
- Develliođlu, F. (2008). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. (Cilt I – II - III). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Parlatır, İ. (2006). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınları.
- Şemseddin Sami (2015). *Kamus-ı Türki*, Ankara: TDK Yayınları.

Ekler

Ek 1: BOA. MŞH. ŞSC.d. Ankara 168; 18/94

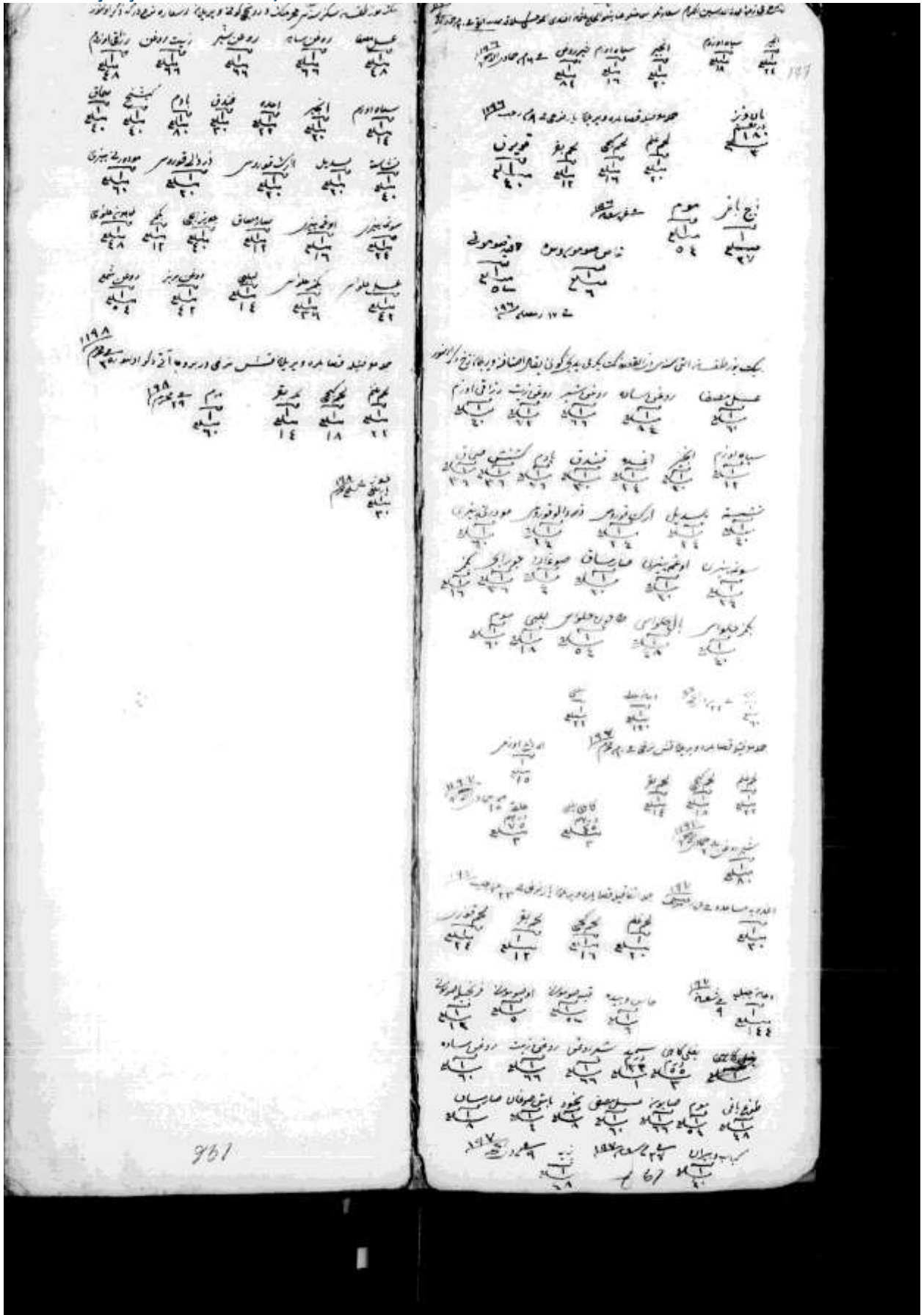

(168 Numaralı Ankara Şer'iyye Sicilinde Bulunan 1778-1779 Tarihli Narh Kaydı.)

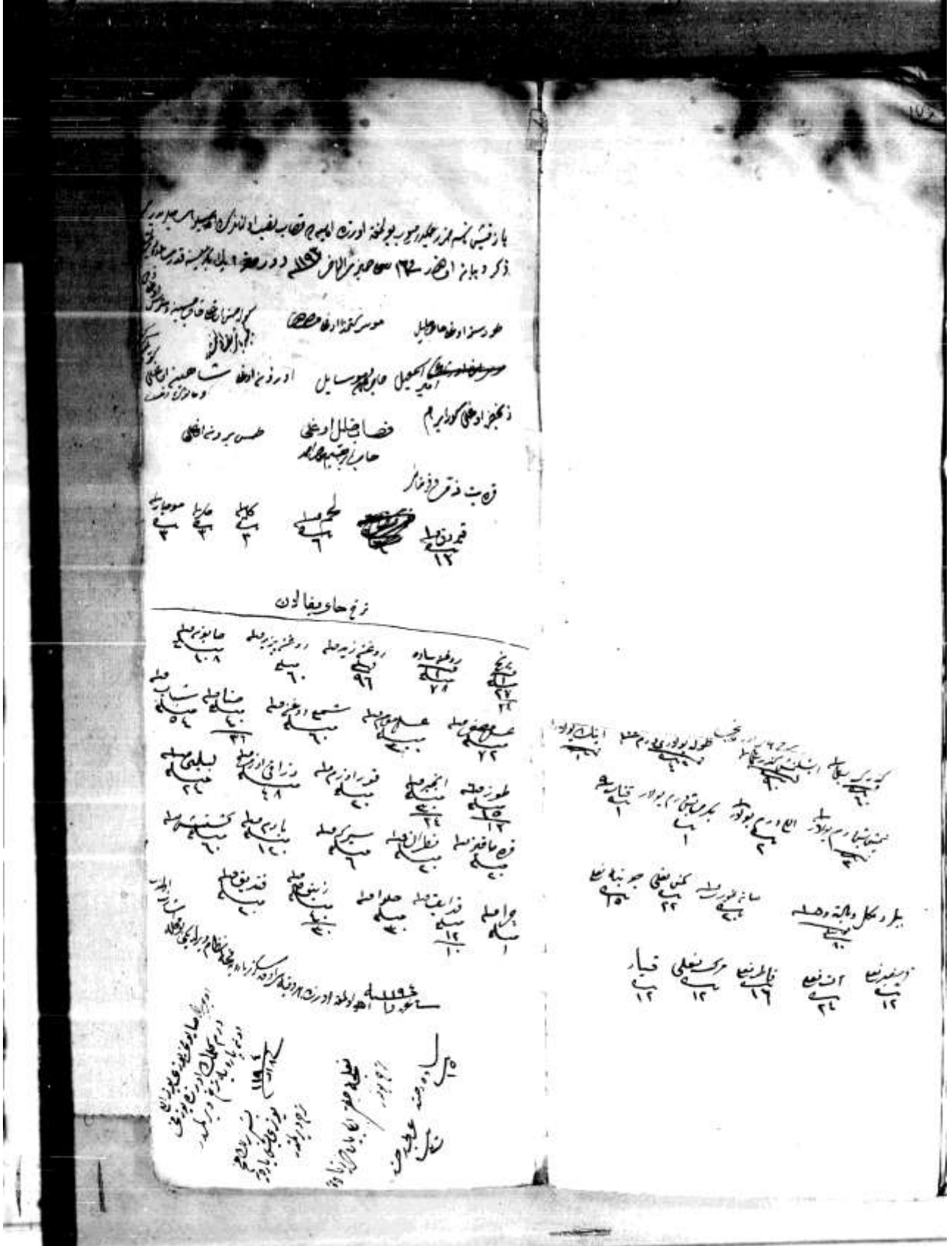
(164 Numaralı Ankara Şer'iyye Sicilinde Bulunan 1775-1776 Tarihli Narh Kaydı.)

Ek 3: BOA. MŞH. ŞSC.d. Ankara 172/177

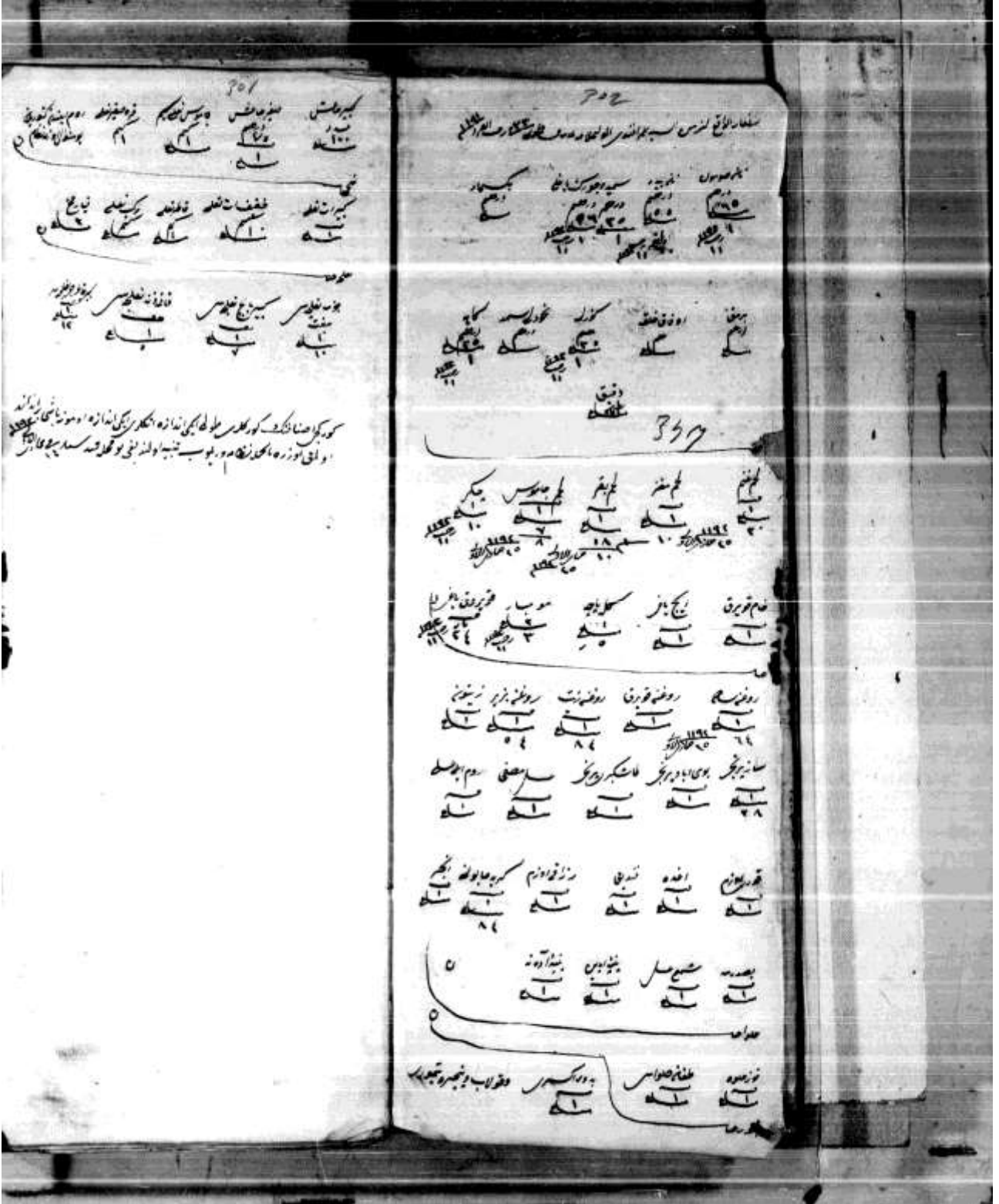
(172 Numaralı Ankara Şer'iyye Sicilinde Bulunan 1782-1783 Tarihli Narh Kaydı.)

Ek 4: BOA. MŞH. ŞSC.d. Amasya 57/103

(57 Numaralı Amasya Şer'iyye Sicilinde Bulunan 1779 Tarihli Narh Kaydı)

Ek 5: BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 61/359

(61 Numaralı Kastamonu Şer'iyye Sicilinde Bulunan 1779 Tarihli Narh Kaydı.)